

ЈЕДНАЧЕЊЕ ПО ЗВУЧНОСТИ ОПСТРУЕНАТА У ПРОКЛИЗИ И ЕНКЛИЗИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Апстракт: У раду се настоји испитати процес асимилације по звучности у спојевима клитика и акцентогених речи. Седамнаест говорника српског језика са територије Војводине изговарали су спојеве ове две прозодијске категорије које су садржале комбинације свих опструената у српском језику.

Резултати истраживања показују да је главни смер вршења асимилације по звучности с десна на лево, тј. најтипичнија промена је регресивна асимилација по звучности. Закључак је да коартикулација при изговарању опструената делује унапред јер сегменти у превокалском положају носе више фонетских инормација од сегмената у поствокалском положају. Нуде се објашњења разлога промене, односно непроменљивости параметра звучности у испитиваном окружењу. Промене које се запажају у интеракцији опструената у проклизи и енклизи резултат су процеса језичке економије. Још један закључак је да се фонема „в“ /v/ понаша као сонант и да се разликује од осталих опструената.

Кључне речи: асимилација по звучности, клитике, акустичка фонетика, фонема /v/

УВОД

Језик се остварује на два начина: као говор и као писање. По Шкарићу (Škarić, 1970), говор представља основну супстанцу језика и неки његови закони се разликују од ортографске норме.

Говорна способност људи је еволуирала под ограничењима која су биолошки условљена, тј. први услов који неки говорни чин треба да испуни је физички. То значи да се говорни процес одвија по принципима језичке економије, тј. изговара се на најлакши могући начин, уз што мањи напор и уз што мањи утрошак моторне снаге (Кашић, 1980, р. 217). Познато је да се у говору „никада не достижу екстреми“ (Lindblom [Линдблом], 1983), односно налази се најпречи и најлакши начин за преношење говорне поруке. Сматра се да су наведени фактори узрок историјске промене у језику.

У природном говору долази до преклапања говорних гестова, те делови говорног апарата који су у једном положају при изговору једног гласа остају у истом положају при преласку на изговор следећег гласа, или

* borivoje@gmail.com

се положај говорних органа при изговору наредног гласа антиципира у изговарању гласа који му претходи. Овакав појам назива се *коартикулација*. Појмови *хиперартикулација* и *хипоартикулација* представљају процесе „психолошког“ прилагођавања темпа, јачине, јасноће и др. према захтевима комуникационе ситуације. Говорник *преартикулише* (*хиперартикулише*) неки говор уколико је потребан висок ниво фонетске прецизности, односно он *подартикулише* (*хипоартикулише*) уколико ситуација комуникације то не захтева (Батас, 2014, р. 61). Несумњиво, при изговарању долази до преклапања фонолошких обележја, те овакве појаве у језику доводе до процеса познатог као *асимилација*. Асимилација (једначење) је фонолошки процес у којем једна фонема постаје налик другој фонеми. (Lass [Лас], 1984, р. 171; Trask [Траск], 2004, р. 36). Тај процес представља, са артикулационог аспекта, пренос својстава са једног гласа на други, где фонолошки слабији глас присваја својства фонолошки јачег гласа (Гудурић, 2009, р. 167). Асимилација може бити *регресивна* (*антиципаторна*) ако једна фонема мења претходну фонему, односно *прогресивна* (*персеверативна*) уколико се фонема која следи мења под утицајем претходне. Асимилација може бити и *фузиона*, где два сегмента која долазе у контакт дају трећи сегмент различит од прва два. Према удаљености сегмената који улазе у однос, асимилација може бити *контактна* (уколико су сегменти који се мењају непосредно један поред другог) и *удаљена* (уколико између две фонеме које учествују у промени постоји неки интервенишући сегмент). Термин асимилација има фонетску и фонолошку интерпретацију. Под асимилацијом подразумевамо неко фонолошко правило или начин на који се језик историјски мењао, али и неспецифичне фонетске промене у неком изреченом говору. Асимилација спада у домен језичке компетенције, јер се асимилациони процеси сматрају делом граматике и посебни су у сваком језику (Батас, 2014, р. 61).

Предмет и циљ рада

Тема овог рада је асимилација по звучности код прекидних сугласника. Познато је да је асимилација по звучности процес који постоји унутар речи, на граници морфема. Међутим, ово испитивање треба да покаже како се једначење врши у сандију, нивоу гласовне асимилације на пољу синтаксе. Методама акустичке фонетике показано је како се манифестује звучност у спојевима акцентогених речи са клитикама у српском језику. Предмет рада су и *проклитике* и *енклитике*, безакценатске речи које стоје испред, то јест, иза акцентогене речи.

У уверењу смо да су сагледане све проклитике из реда предлога и енклитике из реда помоћних глагола и заменица које садрже опструентне

сугласнике. Анализа обухвата предлоге-проклитике који се налазе у *Граматички српског језика за странце* (Мгазовић, 2009, р. 393), а који се завршавају експлозивом или фрикативом. Енклитике су тражене у парадигмама помоћних глагола и именичких и придевских заменица.

Посматрани примери су, у *проклизи*: /d/ + /p/ (под претњом), /d/ + /t/ (под теретом), /d/ + /k/ (пред крај [пута]), /d/ + /f/ (пред факировим [очима]), /d/ + /s/ (пред свима), /d/ + /ʃ/ (под шеширом), /d/ + /x/ (поред храста), /g/ + /p/ (због песама), /g/ + /t/ (због танкера), /g/ + /k/ (због краља), /g/ + /f/ (због филма), /g/ + /s/ (због смеха), /g/ + /ʃ/ (због шала), /g/ + /x/ (због хране), /s/ + /b/ (упркос борби), /s/ + /d/ (упркос датуму), /s/ + /g/ (упркос гаврану), /z/ + /p/ (без послова), /z/ + /t/ (без трагова), /z/ + /k/ (без крајева), /z/ + /f/ (без фарова), /z/ + /s/ (без скакања), /z/ + /ʃ/ (без шминке), /z/ + /x/ (без хране), /z/ + /p/ (дуж пута), /z/ + /t/ (дуж траке), /z/ + /k/ (дуж крака), /z/ + /s/ (дуж стазе), /z/ + /ʃ/ (дуж широке [улице]), /z/ + /x/ (дуж хоризонта); у *енклизи*: /b/ + /t/ (хлеб ти), /b/ + /s/ (руб сам), /b/ + /tɛ/ (руб ћу), /ts/ + /b/ (пајац би), /ts/ + /g/ (пајац га), /tʃ/ + /b/ (обруч би), /tʃ/ + /g/ (обруч га), /d/ + /t/ (млад те), /d/ + /s/ (дуд сам), /d/ + /tɛ/ (млад ћу), /g/ + /t/ (благ те), /g/ + /s/ (дуг сам), /g/ + /tɛ/ (траг ћу), /x/ + /b/ (одмах би [га]), /x/ + /g/ (одмах га [је]), /k/ + /b/ (прасак би [га]), /p/ + /g/ (сноп га), /t/ + /b/ (погнут би), /t/ + /g/ (погнут га), /v/ + /t/ (сив ти), /v/ + /s/ (гнев смо), /v/ + /tɛ/ (жив ће), /z/ + /t/ (брз те), /z/ + /s/ (вез су), /z/ + /tɛ/ (скроз ће), /z/ + /t/ (свеж ти), /z/ + /s/ (пуж се), /z/ + /tɛ/ (дуж ће).

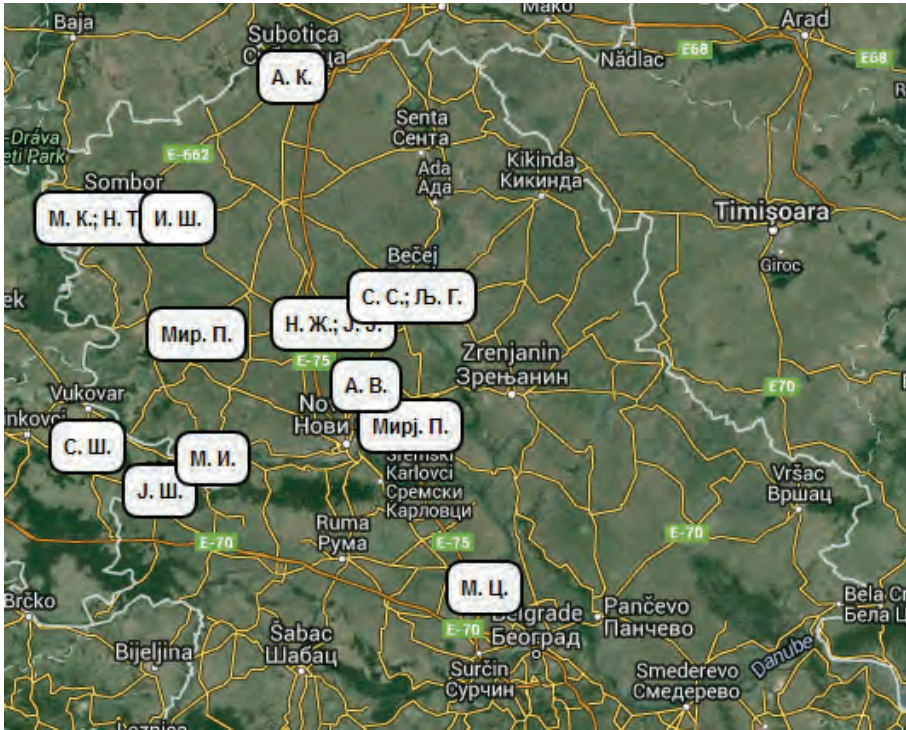
Овај дугачак приказ примера за анализу могао би се, према моделу 3. Кашић (Кашић, 1980, 1985) поделити на четири групе:

1. гласови који су потпуно идентични (овај подскуп гласова није испитиван у овом раду),
2. гласови који садрже све фрикативе и експлозиве у финалној/иницијалној позицији акцентогене речи, те све могуће опструентне гласове у проклитици и енклитици,
3. спојеви клитика и акцентогених речи које садрже гласове који су идентични у свим аспектима осим у обележју звучност,
4. гласови /s/ и /z/ у финалној позицији проклитике или акцентогене речи и глас /tɛ/ у иницијалној позицији енклитике или акцентогене речи (у зависности да ли је реч о проклизи или енклизи).

У нашим примерима из 4. групе примера изостао је безвучни фрикатив у финалној позицији, али је звучни пар био довољан да се изведу конкретни закључци.

Методологија

У експерименту је учествовало укупно седамнаест испитаника (петнаест женских и два мушка) са територије Војводине, из области Срема и Бачке. Једна испитаница је из Хрватске (види слику 1).

Слика 1 – Језичко порекло испитаника-информатора.

Спојеви клитика и акцентогених речи су садржали финални консонант пре паузе који је био звучан или беззвучан (K1) и иницијални консонант после паузе (K2) супротне звучности од консонанта K1. Звучност код експлозива мерена је као однос дужине оклузије и звучности у оклузији. У ретким случајевима, најчешће због амбигвитетног тумачења, имала се у виду и звучност у експлозији. Озвученост африката је мерена као однос између дужине целог африката и њихових озвучених делова, а исти принцип примењен је и за звучност фрикатива. Глас је одређиван као звучан ако је аутоматским читавањем у програму Praat било могуће утврдити пулсирање гласних жица, затим постојањем акустичке енергије у ниским фреквенцијама (тзв. звучне греде) у саставу звучног спектра, и, изузетно, аудитивном методом. Опрема коришћена за снимање је професионални микрофон Sennheiser ME 3-N са неутрализатором електронског шума и програм за

снимање звука Sony Sound Forge v11. Материјал је обрађиван у програму Praat v5.4.06.

Резултати

Табела 1 садржи број случајева регресивног и прогресивног озвучавања и обезвучавања и случајева где није дошло до асимилације за све спојеве који су испитивани. Рубрика „друго“ садржи појаве које нису директна асимилација по звучности.

Спој	Регреси- вно обе- звучавање	Регреси- вно озву- чавање	Прогре- сивно обезвуча- вање	Прогре- сивно оз- вучавање	Без аси- милације	Друго
ПРОКЛИЗА						
под претњом	10	0	0	0	6	0
под теретом	6	0	0	3	5	2 ¹
пред крај пута	12	0	0	1	3	0
пред факировим очима	10	0	0	2	4	0
пред свима	14	0	0	0	2	0
под шеширом	6	0	0	1	9	0
поред храста	7	0	0	2	7	0
због песама	12	0	0	1	2	1 ²
због танкера	12	0	0	0	4	0
због краља	8	0	0	4	2	2
због филма	13	0	0	0	2	1 ²
због смеха	9	0	0	0	7	0
због шала	12	0	0	1	3	0
због хране	12	0	0	1	3	0
упркос борби	0	15	0	0	0	1 ²
упркос датуму	0	16	0	0	0	0
упркос гаврану	0	15	0	0	1	0
без послова	16	0	0	0	0	0
без трагова	16	0	0	0	0	0
без крајева	16	0	0	0	0	0
без фарова	16	0	0	0	0	0

без скакања	3	0	0	2	0	11 ³
без шминке	4	0	0	2	1	9
без хране	16	0	0	0	0	0
дуж пута	15	0	0	0	1	0
дуж траке	16	0	0	0	0	0
дуж крака	15	0	0	1	0	0
дуж стазе	14	0	0	0	0	2 ²
дуж широке улице	11	0	0	0	4	1 ³
дуж хоризонта	16	0	0	0	0	0
ЕНКЛИЗА						
Сноп га	0	11	3	0	2	0
погнут би	0	9	1	0	5	1 ¹
погнут би	0	13	0	0	3	0
погнут га	0	11	1	0	3	1 ¹
прасак би га	0	12	1	0	3	0
хлеб ти	9	0	0	0	7	0
руб сам	3	0	0	0	13	0
Руб ћу	0	0	0	0	16	0
млад те	4	0	0	3	8	1 ¹
дуд сам	4	0	0	1	11	0
млад ћу	4	0	0	1	11	0
благ те	11	0	0	0	5	0
дуг сам	2	0	0	0	14	0
траг ћу	5	0	0	0	11	0
одмах би га	0	16	0	0	0	0
одмах га је	0	14	0	0	0	2 ¹
сив ти	1	0	0	2	13	0
гнев смо	0	0	0	0	16	0
жив ће	0	0	0	0	16	0
брз те	16	0	0	0	0	0
вез су	4	0	0	1	1	10 ³
скроз ће	11	0	0	0	5	0
свеж ти	15	0	0	0	1	0
пуж се	14	0	0	0	2	0
дуж ће	14	0	0	0	1	1 ²
пајац би	0	3	1	0	11	1 ²

пајац га	0	7	0	0	8	1 ²
обруч би	0	10	1	0	5	0
обруч га	0	8	3	0	5	0

Табела 1 – Број случајева прогресивног и регресивног озвучавања и обезвучавања за испитиване спојеве

Остали примери обухватају губљење консонанта К1

Пример је неупотребљив из техничких разлога

Примери сажимања сугласника у изговору

Број извршених једначења по звучности код споја два експлозива је у граници просека. Одступање се примећује само код споја „под теретом“, где су гласови истог места изговора, те је у више случајева дошло до обједињавања артикулације два оваква гласа (Кашић, 1985, р. 231). Спој експлозива на месту К1 и фрикатива на месту К2 довео је до асимилације у најчешћем броју случајева. Мањи број асимиллованих спојева примећује се код „под шеширом“, „пред факировим (очима)“ и „поред храста“. Мањи број једначења код првог споја може се приписати чињеници да испитаници имају основно познавање фонолошких законитости српског језика, док у друга два споја стридентном природом фрикатива у положају К2, као и слабијим интензитетом акустичке енергије на њиховим спектрограмима.

Спој фрикатива на месту К1 и експлозива или фрикатива на месту К2, показао је висок проценат асимилације, осим у случајевима „без скакања“ и „без шминке“. У првом случају, дошло је до обједињавања сугласника који су изговарани као један глас, а у другом до једначења по месту изговора и једначења по звучности и, консеквентно, до обједињавања артикулације ова два фрикатива.

Примери из групе 3 из Кашић (1980; 1985) су дали једначење сугласника које је ишло, углавном, у регресивном смеру. Када је долазило до паузе између клитика и акцентогених речи, понекад није дошло до једначења.

Најмање је процесу једначења било подложно /v/, што је у складу с бројним студијама (Marković & Jakovljević, 2012; Петровић & Гудурић, 2010) које овој фонему дају посебан статус—на граници између сонанта и фрикатива. Мали је број примера једначења споја „због смеха“, што се може оправдати даљином места изговора и различитим начином изговора фонема у К1 и К2 положају. Исти је случај и са спојем „поред храста“.

У енклизи је мање примера асимилације. То се може приписати пажљивијем читању које је узроковано маркираним распоредом информацијске структуре (v. Runjić-Stoilova, 2011). По броју случајева у асимилацији не заостају фонеме /z/ и /z/.

Примери асимилације из четврте групе реченица су се поновили и у овом истраживању. Наиме, фрикатив /z/ у споју „скроз ће“ дао је једначење фрикатива из позиције K1 по месту изговора, тако да је спој звучао као/skroztee/, са фрикативом /z/ асимилованим тако да је изговорен као врло умекшани глас /z/, више као /z/.

Прогресивне асимилације, било озвучавање или обезвучавање, јављају се код малог броја испитаника и могу се сматрати спорадичним. Прогресивним променама се бави Батас (Батас, 2014). Ауторка у овом раду испитује учесталост асимилација у прогресивном смеру и везу између појављивања прогресивних промена и појаве да се код тих промена експлозивни појављују без оклузије. Закључак који ауторка изводи је да појављивање прогресивног озвучавања и обезвучавања, које је код неких испитаника непостојеће, код неких спорадично, а код неких преовлађујуће, има везе са јављањем звучних експлозива без звучне оклузије и иницијалној позицији после паузе. Налази, исто тако, да у оваквим случајевима не постоји статистички значајна разлика у параметру ВОТ код беззвучних експлозива у иницијалној позицији после паузе. У испитивању прогресивних промена, ми смо се задржавали само на посматрање звучности у оклузији када је неки експлозив одређиван као звучан или беззвучан. Због превеликог обухвата различитих спојева опструентних гласова, нисмо били у могућности да потврдимо ауторкине налазе.

Табела 2 приказује број извршених асимилација за сваког испитиваног говорника.

#	Испитаник	регресивно обезвучавање	регресивно озвучавање	прогресивно обезвучавање	прогресивно озвучавање	без асимилације	Друго ¹
1	А. В.	22 ²	9	0	1	24	3
2	А. К	25	10	0	0	21	3
3	И. С.	23	7	2	2	20	5
4	Ј. Ј.	31	9	2	3	9	5
5	Ј. Ш.	26	11	2	3	14	3
6	Љ. Г.	31	7	0	0	19	2
7	М. К.	26	10	0	2	16	6
8	М. Б	21	14	0	4	18	2
9	М. Ц	30	13	0	1	13	2
10	М. И	36	4	4	1	11	3
11	Мирј. П.	22	6	1	1	27	2
12	Мир. П.	29	12	0	2	10	6

13	Н. Ж.	34	10	0	2	10	3
14	Н. Т.	27	12	0	0	17	3
15	С.С.	27	13	0	0	17	2
16	С. К.	25	13	0	3	16	2
17	С.Ш.	27	12	0	0	12	2

Табела 2 – Број извршених асимилација за све говорнике.

Ова колона обухвата наведене случајеве из претходне табеле.

Број испитиваних спојева у којима је први консонант безвучан је 45, док је број спојева у којима је први консонант звучан 14.

У Табели 2 види се преовладавање индивидуалних особина говорника при изговарању спојева. Мали број регресивног озвучавања приметан је код испитанице М. И., као и код испитанице М. П. Испитаница М. П. је најмање регресивно обезвучавала спојеве. Прогресивно озвучавање и обезвучавање је релативно спорадично код испитиваних информатора и као такво није било предмет овог истраживања.

Резултати експеримента и закључна разматрања

Резултати до којих се дошло упућују на то да је најчешћа промена у проклизу и енклизу промена с десна у лево, тј. најчешћи смер асимилације по звучности је у регресивном смеру. Коартикулација делује унапред, јер сегменти у превокалском положају носе више информације од оних сегмената у поствокалском положају (Myers [Мајерс], 2010). Такође, асимилација по звучности се врши само код опструената, јер су делимично озвучени сонанти толико слаби у интензитету да се замењују тихим периодом пре него класом безвучних сегмената (*idem*).

Готово без изузетака, примери где је долазило до промене својства звучности су случајеви непотпуне (парцијалне) промене. Према Асиму Пецу (Ресо, 1961), прекидни гласови изговорени ка крају речи (пре паузе) теже губљењу звучности што је део сегмента ближи завршетку. Пецо наводи налазе Милоша Ивковића који налази да постоје три типа изговора финалних сугласника на крају речи: 1. безвучни гласови на крају речи се изговарају као „прави звучни сугласници“ са полувокалом пре паузе; 2. гласови на крају речи се могу изговорити и као „замукли (асурдирани) звучни сугласници, код којих треперење гласних жица престаје у току оклузије, тако да је експлозија сасвим умукла“ и 3. случајеви где „звучни сугласници и немају експлозије, они су имплозивни ‘у којих гласне жице титрају за време имплозије и оклузије; с престанком титрања гласних жица престаје и

сугласник”“ (Ресо, 1961, pp. 240–241). На спектрограмима у експерименту, неутрализиација финалног опструента се могла приметити у случајевима када је спој изговорен са задршком (паузом).

Показало се да су најтипичнији примери асимилације спојеви где се на првом месту налазио неки фрикатив, а на другом месту фрикатив или експлозив. Звучност експлозива је посматрана у односу на фазе њиховог изговарања. Уколико се треперење гласних жица читавало за време оклузије ових гласова, експлозиви су сматрани звучним, и обратно, ако у овим деловима артикулације није било звучних вибрација, гласови су одређивани као безвучни. Најчешћи случај је да се један део оклузије код експлозива оцртавао на спектрограму као звучан. У овом случају прибегавано је решењу да више од 50% звучности сегмента представља звучни сегмент, док проценат звучности мањи од тога представља безвучни сегмент.

Треба нагласити да је темпо изговора био више брз. У таквим околностима, у изговору спојева долазило је до следећих промена у артикулацији: уколико су се у спојевима нашла два гласа истог места изговора а различите звучности, приликом појаве обезвучавања догодило се спајање два сегмента, дошло је до обједињавања артикулације два сугласника, а дужина новодобијеног сегмента је већа од дужине појединачних сегмената који су се нашли у контакту; уколико су се у споју нашла два гласа од којих је први звучни експлозив, а други африкат чији је први део једнак са првим експлозивом по месту изговора, први глас би се губио, те је изговоран само други глас (африкат); посебан пример асимилације је *африкација*, односно срастање два гласа у један после једначења по звучности (/d/ + /s/ дало је /ts/). У неким случајевима долазило је до једначења сугласника по месту изговора, уз очекивано једначење по звучности (/skroztʰe/–„скроз ће“). Овај процес познат је и као *палатализација*. Брз темпо изговора такође је довео до изговарања експлозива без експлозије, као и до губљења гласова у спојевима (најчешће код гласа /x/). И обратно, спорији темпо изговарања довео је до случајева када је једначење било ређе.

Фонема /v/ је у већини случајева показала особине сонанта, не једначећи се по звучности са фонемама које су јој претходиле или су је следиле. Због тога се може сматрати да је ова фонема у фонетској транскрипцији у ствари /v/, то јест да је у питању лабиодентални сонант.

Утисак је да је нормом прописано неједначење спојева гласова /d/ и /f/ у морфолошким спојевима, довело до мањег броја случајева једначења у сандију. Утисак је, упућују исти разлози, да су фреквентније клитике у језику узроковале чешће случајеве асимилације.

Резултати експеримента показују да су прогресивне промене јако ретке. Занимљив је случај у споју „погнут би се” код испитаника (11), где је прочитана висока вредност параметра ВОТ за глас /b/, што се може протумачити као прогресивно обезвучавање.

У споју два експлозива различитог места изговора ређе је долазило до асимилације. Ова појава се може објаснити начином намештања говорног тракта за изговор прво једног па другог гласа. Уверење да је дуг период који је потребан да се промени положај артикулатора за изговарање два експлозива различитог места изговора (и различите звучности), доводи до њиховог пажљивијег изговарања.

Ређе је долазило до једначења и у спојевима у енклизи где је реченицом задат маркирани распоред конституената. Изузетак од овога је спој „млад те (човек зове)“. Овај спој има учесталије „те“ иза придева, па је једначење по звучности забележено у већини случајева.

Литература

- Lass, R. (1984). *Phonology: an introduction to basic concepts*. Cambridge University Press.
- Lindblom, B. (1983). *Economy of speech gestures. The production of speech*, ed. by Peter F. MacNeilage, 217–45. New York: Springer-Verlag.
- Marković, M., & Jakovljević, B. (2012). Some controversies about /v/ in Serbian, Transfer in English, and Other Related Issues. In *Exploring English Phonetics* (pp. 13–30). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Mrazović, P. (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Izd. knjiž. Zorana Stojanovića.
- Myers, S. (2010). Regressive voicing assimilation: production and perception studies. *Journal of the International Phonetic Association*, 40(2), 163–179.
- Peco, A. (1961). Izgovor zvučnih suglasnika na kraju riječi u srpskohrvatskom jeziku – prilog diskusiji o ovom pitanju. *Зборник за филологију и лингвистику*, IV–V, 235–244.
- Runjić-Stoilova, A. (2011). Razlike u glasačkim preinakama kod profesionalnih i neprofesionalnih sugovornika. *Croatica et Slavica Iadertina*, 6(6.), 73–88.
- Škarić, I. (1970). Glasovne promjene unutar izgovorene riječi. *Jezik*, XVII(5), 134–145.

- Trask, R. L. (2004). *A dictionary of phonetics and phonology*. Routledge.
- Батас, А. (2014). Прогресивно обезвучавање експлозива у проклизи и енклизи као индивидуална фонетска појава у српском језику. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LVII(2), 61–75.
- Гудурић, С. (2009). *Основи фонетике с фонологијом француског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Кашић, З. (1980). Гласовне промене у проклизи у српскохрватском језику на основу експерименталних истраживања. *Наш Језик*, XXIV (4–5), 217–246.
- Кашић, З. (1985). Гласовне промене у енклизи. *Наш Језик*, XXVI (4–5), 228–233.
- Петровић, Д., & Гудурић, С. (2010). *Фонологија српског језика*. Београд–Нови Сад: Институт за српски језик САНУ–Матица српска.

Borivoje T. Petrović

ASSIMILATION OF OBSTRUENTS IN PROCLISIS AND ENCLISIS

Summary.

The aim of this paper is to examine the process of voicing assimilation in concatenations of clitics and stress-bearing words. Seventeen speakers of Standard Serbian from the Vojvodina area uttered the concatenations comprised of these two prosodic categories, which contained all combinations of obstruents in Serbian. Results show that the main direction of assimilation is from the right to the left, i.e., the most typical change is regressive voicing assimilation. The direction of coarticulation is from left to right, because it is considered that the prevocalic segments carry more information than the postvocalic. The paper offers explanation of the causes of non-(assimilation) in the given contexts. The conclusion is that the phoneme „B^h/v/ belongs to the class of sonorants, because of its different behavior in assimilation processes.

Keywords: voicing assimilation, clitics, acoustic phonetics, phoneme /v/

Прилози

Прилог 1 - Детаљни резултати за све спојеве и све испитанике

			АВ	АК	ИС	ЈЛ	ЈШ	ЈЊ	МК	МБ	МЦ	МИ	МирјП	МирП	НЖ	НТ	СС	СК	С. Ш.
1	19	под претњом	ба	ба	ба	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	ба	рб	рб	рб	рб	рб	рб
2	24	под теретом	рб	др	по	по	ба	рб	др	ба	рб	рб	ба	по	по	рб	ба	ба	рб
3	32	пред крај пута	рб	рб	рб	рб	ба	рб	рб	рб	рб	по	ба	рб	рб	рб	рб	рб	рб
4	20	пред факировим очима	по	рб	ба	по	рб	рб	рб	рб	рб	рб	ба	рб	рб	ба	ба	рб	рб
5	8	пред свима	рб	ба	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	ба	рб	ба	рб	рб	рб
6	51	под шеширом	ба	рб	рб	рб	ба	рб	рб	ба	рб	ба	по	рб	рб	ба	ба	ба	ба
7	41	поред храста	рб	рб	рб	ба	ба	рб	по	по	ба	рб	ба	рб	рб	рб	рб	ба	ба
8	9	због песама	ба	рб	др	рб	рб	ба	рб	по	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб
9	31	због танкера	ба	ба	рб	рб	ба	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	ба	рб	рб
10	34	због краља	др	рб	др	по	ба	рб	рб	рб	рб	рб	ба	др	по	рб	рб	по	по
11	6	због филма	др	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	по	рб	рб	рб	ба	рб
12	25	због смеха	рб	ба	ба	рб	рб	ба	ба	ба	рб	рб	ба	рб	рб	рб	рб	ба	рб
13	33	због шала	ба	рб	рб	рб	рб	рб	рб	ба	по	рб	рб	рб	рб	ба	рб	рб	рб
14	38	због хране	ба	рб	рб	рб	по	рб	рб	рб	рб	рб	ба	рб	рб	рб	рб	рб	рб
15	59	упркос борби	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	др	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро
16	45	упркос датуму	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро
17	22	упркос гаврану	ро	ро	ро	ро	ро	ба	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро
18	16	без послова	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб
19	7	без трагова	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб
20	56	без крајева	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб
21	21	без фарова	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб
22	29	без скакања	рб	др	др	др	др	др	др	по	др	рб	др	др	др	др	др	рб	др
23	10	без шминке	ба	рб	др	др	др	рб	рб	по	др	рб	др	др	др	др	др	др	по
24	18	без хране	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб
25	35	дуж пута	рб	рб	рб	рб	рб	рб	ба	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб
26	37	дуж траке	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	ба	рб	рб	рб	рб	рб
27	23	дуж крака	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	по
28	3	дуж стазе	др	рб	рб	рб	рб	рб	др	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб
29	15	дуж широке улице	ба	ба	ба	рб	рб	рб	рб	др	рб	рб	ба	др	рб	рб	рб	рб	рб
30	28	дуж хоризонта	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб

31	5	сноп га	ро	ро	пб	ба	пб	ба	ро	ро	ро	пб	ро	ба	ро	ро	ро	ро	ро
32	1	погнут би	ба	ро	ба	ро	ро	ба	ро	ро	ба	пб	ба	ба	ро	ро	ро	ро	др
33	54	погнут би	ба	ро	ба	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ба	ро	ро	ро	ро	ро	ро
34	55	погнут га	ро	ро	ро	пб	ро	ро	ро	ро	ро	др	ба	ро	ба	ба	ро	ро	ро
35	40	прасак би га	ро	ро	ро	ро	ро	ба	ро	ро	ро	ба	пб	ро	ба	ро	ро	ро	ро
36	26	хлеб ти	ба	ба	ба	рб	рб	рб	ба	рб	ба	рб	рб	рб	рб	ба	ба	рб	рб
37	30	руб сам	рб	ба	ба	рб	ба	ба	ба	ба	ба	рб	ба	ба	рб	ба	ба	ба	ба
38	4	руб ћу	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	рб	рб	ба	ба	ба	ба
39	53	млад те	ба	ба	по	др	рб	рб	рб	ба	рб	ба	ба	др	ба	ба	ба	по	по
40	52	дуд сам	ба	ба	ба	рб	по	ба	ба	ба	рб	рб	ба	ба	рб	ба	ба	рб	ба
41	48	млад ћу	ба	ба	рб	рб	рб	ба	по	ба	ба	рб	ба	рб	ба	ба	ба	ба	ба
42	39	благ те	рб	ба	ба	рб	рб	ба	рб	рб	ба	рб	рб	рб	рб	рб	ба	рб	рб
43	13	дуг сам	рб	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	рб	ба	ба	рб	ба	ба	ба	ба
44	47	траг ћу	ба	ба	ба	рб	ба	ба	ба	рб	ба	рб	рб	рб	рб	ба	ба	ба	ба
45	43	одмах би га	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро
46	27	одмах га је	ро	ро	ро	др	ро	ро	ро	ро	ро	др	ро	ро	ро	ро	ро	ро	ро
47	44	сив ти	ба	ба	ба	ба	по	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	рб	ба	по
48	36	гнев смо	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба
49	12	жив ће	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба	ба
50	14	брз те	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб
51	46	вез су	ба	др	др	др	рб	др	др	др	рб	рб	рб	др	др	др	др	по	др
52	2	скроз ће	рб	рб	рб	рб	ба	рб	рб	ба	рб	ба	ба	рб	рб	рб	рб	рб	ба
53	17	свеж ти	рб	рб	рб	рб	рб	рб	ба	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб
54	42	пуж се	рб	рб	рб	рб	рб	ба	ба	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб
55	11	дуж ће	рб	рб	рб	рб	др	рб	рб	ба	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб	рб
56	50	пајац би	ба	ба	ба	пб	ба	ба	др	ро	ро	ба	ба	ро	ба	ро	ба	ба	ба
57	49	пајац га	ба	ба	ба	ба	ро	ба	др	ро	ро	ба	ба	ро	ро	ба	ро	ро	ро
58	57	обруч би	ро	ба	ба	ро	ро	ба	ба	ро	ро	пб	ба	ро	ро	ро	ро	ро	ро
59	58	обруч га	ба	ба	пб	ро	пб	ро	ба	ро	ро	пб	ба	ро	ба	ро	ро	ро	ро

Ро – регресивно озвучавање

Рб – регресивно обезвучавање

По – прогресивно озвучавање

Пб – прогресивно обезвучавање

Ба – без асимилације

Др – друго (наведено у првој табели)

Прилог 2 – Списак свих реченица коришћених у тестирању (по редоследу читања)

Устао је малкице погнут. Тако погнут би се усправљао на прозор.
Скроз ће се покварити.
Претварао се да никога нема дуж стазе којом су ишли.
Руб ћу исећи за тебе.
Видео је широк сноп зрака. Тај сноп га је јако зачудио.
Сви су се смејали због филма који је приказивао слике јурњаве.
Отишао је без трагова да је икад био ту.
Дошао је и пред свима рекао да тако више не могу с њиме.
Ишао је у затвор због песама о слободи.
Била је без шминке на лицу.
Дуж ће морати да нацрта.
Жив ће се извући из овога.
Дуг сам хтео да вратим.
Брз те воз чека.
Ишли су дуж широке улице.
Био је без послова скоро годину дана.
Свеж ти хлеб припада.
Могоа је дане да издржи без хране.
Радио је под претњом добијања отказа.
Све се то дешавало пред факировим оцима.
Прошао је без фарова на обе стране.
Упркос гаврану, дошла је до сира.
Није се кретао дуж крака слепе улице где су изводили радове.
Савио се под теретом таквог живота.
Окретали су се због смеха који је допирао споља.
Хлеб ти овај припада.
Одмах га је чудило кад изгуби из вида обавезе које га чекају.
Сунце се оцртавало дуж хоризонта испред њих.
Све се завршило без скакања и имало нервозе.
Руб сам хтео да одсечем.
Све је радио због танкера којег је тамо видео.

Решио је да се пред крај пута осврне на све препреке на које је наилазио.

Рекли су да се врпољила због шала на врату који јој је сметао.

Десило се да је због краља морао да побегне из земље.

Ишао је дуж пута којим нико није ишао.

Гнев смо сви осетили.

Кретао се дуж траке за спора возила.

Морао је све да ради због хране коју је добијао.

Благ те ветар чека.

Такав прасак би га увек пробудио.

Прошао је поред храста који ту расте већ осамдесет година.

Пуж се пео уза зид.

Када би га видео, одмах би га упитао шта даље.

Сив ти конач остаје.

Упркос датуму, није било договора.

Вез су училе све девојке.

Траг ћу за собом оставити.

Млад ћу добити посао.

Пајац га је усмеравао ка излазу.

Тај исти пајац би га чудио сваки пут кад би наишао на њега.

Ишао је и под шеширом носио мараму.

Дуд сам замало ударио.

Млад те човек зове.

Погнут би се окренуо. Погнут га је став мучио.

Уже је било без крајева са обе стране.

Обруч би узимао да се игра.

Обруч га је држао будним.

Упркос борби, поражени су у мечу.